

Матеріали III міжнародного семінара, 11–14 мая 2004 г., г. Алушта. – Симферополь: 2004. – 248 с.

Б. В. Ільченко,

старший викладач кафедри соціології

КНЕУ імені Вадима Гетьмана

РОЛЬ ІНСТИТУТУ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СТІЙКИМ РОЗВИТКОМ

Ключовими засобами реалізації переходу до стійкого розвитку має стати *керована системна трансформація суспільства*, яка побудована на засадах гуманізації всіх сфер життя, сталих господарських відносин, збереження довкілля, відходу від політики класового протистояння, породженого індустріальним суспільством. Вирішальним чинником успіху трансформації суспільства є усвідомлена і активна участь громадян в процесі формування та реалізації стратегії стійкого розвитку. Саме *відповідальне управління* є необхідним інституційним фактором стійкого розвитку.

Актуальним в контексті розробки ефективних механізмів управління стійким розвитком є забезпечення соціального діалогу між владою та громадянським суспільством, що, зокрема, зазначається у ключових міжнародних документах зі стійкого розвитку.

Постановка проблеми. Україна була однією з 179 країн світу, які прийняли у 1992 році на Конференції ООН з питань довкілля і розвитку в Ріо-де-Жанейро *глобальну стратегію розвитку «Порядок денний на XXI століття»*, підписали *Ріо-де-Жанейрську Декларацію*, взяли на себе зобов'язання прийняти національні стратегії стійкого розвитку і втілювати їх у життя.

Аналіз законодавства та інших документів стратегічного характеру дає можливість зробити висновок, що Україна не має чітко визначеної ідеології (селектора) стійкого розвитку. Парадигма *стійкого розвитку* не набула

системного поширення як на рівні законодавчого забезпечення, так і на рівні виконавчої вертикалі влади.

Можна констатувати відсутність системного підходу до формування механізмів управління стійким розвитком. Інститут соціального діалогу як один з ефективних механізмів взаємодії держави та громадянського суспільства в контексті розв'язання актуальних соціально-економічних проблем в Україні використовується не достатньо. Зокрема, в «Стратегії сталого розвитку «Україна 2020»» взагалі не згадується соціальний діалог як інструмент забезпечення виважених рішень у сфері соціально-економічної політики.

Результати дослідження. На думку А. Садекова фундаментом теорії стійкого розвитку є ідея про те, що «розум людини повинен прийняти відповідальність за майбутнє своєї біосфери ... будь-який керований розвиток повинен бути цілеспрямованим... звідси виникає необхідність,... щоб у теорії управління були визначені шляхи цієї еволюції...» [1].

Відповідно до запропонованого У. Ешбі. Закону необхідного розмаїття [2], керувати розмаїттям у керованій системі може лише керуюча підсистема, яка сама володіє достатнім розмаїттям інформації про стан елементів системи, число її реальних і можливих станів. *Закон Ешбі наголошує: «тільки різноманіття може знищити різноманіття».* Тобто для того, щоб суб'єкт мав можливість адекватно реагувати на всі дії об'єкта направити рух системи в бажане для себе русло, він повинен мати в своєму арсеналі не менший запас варіантів власних управлінських дій. Управління може бути ефективним лише за умови, що керуюча підсистема за ступенем різноманіття не поступається керованій.

Щодо управління соціальними системами даний Закон можна сформулювати так: «арсенал керуючих дій повинен бути не менш широким, ніж різноманіття проблемних ситуацій у середовищі, де реалізується діяльність» [3].

На думку А. Урсола, який посилається на даний закон [4], «якщо відкрита соціальна система знаходиться в екосередовищі з підвищеним різноманіттям

флуктуацій, вона має самоорганізовуватись з метою збільшення свого інформаційного змісту, що дозволить їй зберігати сталість у нерівноважному, мінливому середовищі. Це відбувається завдяки механізмам і можливостям зростання різноманіття за рахунок генерації інформації у відкритому соціумі та її притоку із навколишнього середовища. Специфічні соціальні форми і механізми, які сприяють наростанню різноманіття у суспільстві – це плюралізм в політиці, економіці, культурі, свобода особистості і творчість, демократичні ринкові механізми тощо».

Ключовою відмінністю постнекласичного підходу до управління є введення нового об'єкта управління. До таких С. Степнін відносить складні, такі, що історично розвиваються, включають людину та співвимірні з його діяльністю «людиновимірні» системи [5]. Важливого значення набуває забезпечення балансу між управлінням та самоорганізацією таких систем.

За М. М. Моїсеєвим [6], самоорганізація системи – це такий процес зміни її стану (або характеристик), що відбувається без цілеспрямованого впливу, які б не були джерела встановлення цілі. В основі його концепції самоорганізації системи лежить взаємодія трьох факторів: спадковості, мінливості, відбору.

Виходячи з логіки М. М. Моїсеєва, А. В. Тихонов виділяє кілька важливих якостей управління [7]. По-перше, в міру зростання складності керованої системи, точний розрахунок команд, тобто те, на чому ґрунтується вся теорія управління в техніці, стає принципово неможливою; по-друге, в «людинорозмірних» системах, де є високий рівень спонтанності, саморегуляції та самоорганізації природних процесів, процесів виробничого та суспільного життя, необхідно говорити не про управління в жорсткому технічному сенсі слова, а про скерованість цих процесів, про «тонке настроювання стратегій природи та стратегій розуму».

Як уже було зазначено, необхідною умовою сталого розвитку соціальних систем, а, отже, реалізації ефективної моделі управління стійким розвитком (СР) є *взаємодія тезауруса, селектора та детектора.*

В. П. Бранський і С. Д. Пожарський зазначають, що роль спонукальної сили, відповідальної за самоорганізацію, грає соціальний відбір. Він робить зрозумілим як спонтанний, так і стохастичний характер соціальної самоорганізації. Щоб усвідомити, яким чином це досягається, треба досліджувати основні фактори відбору: *тезаурус*, *детектор* і *селектор* [8]: «тезаурус» (джерело, з якого робиться вибір), «детектор» (суб'єкт, який робить вибір, що реалізується через співвідношення сил у суспільстві) і «селектор» (керуюче правило, на основі якого здійснюється вибір).

Під *соціальним детектором* ми будемо розуміти з одного боку державу, в особі уповноважених органів влади, які наділені правом приймати управлінські рішення; з іншого боку – інститут соціального діалогу, як у широкому, так і в вузькому сенсі.

Соціальний діалог, на думку Жукова [9], є «адекватним механізмом розв'язання соціальних протиріч і зменшення рівня конфліктності в суспільстві.... Діалог... можна віднести до певного різновиду соціальної практики, у процесі якої досягається соціально значимий результат...».

Важливою умовою забезпечення СР є те, що керуюча підсистема має забезпечувати реалізацію закону Ешбі не за допомогою обмеження об'єкта управління (суспільства), шляхом введення додаткових регуляторів (закони, правила, норми), а через забезпечення розмаїття як суспільства (сприяння його самоорганізації), так і власного інформаційного розмаїття (шляхом розвитку інститутів самоврядування та соціального діалогу).

Відповідно можна зробити висновок про визначальну роль інституту соціального діалогу (СД) в контексті управління стійким розвитком.

По-перше, соціальний діалог як інститут, що забезпечує кооперацію елементів системи, та як механізм реалізації колективного інтелекту суспільства «вирощує» розмаїття системи, збагачуючи як тезаурус, так і селектор.

По-друге, за відсутності, чи слабкої інституціалізації СД керуюча підсистема (держава) з метою забезпечення керованості об'єкта (соціальної

системи), відчуваючи дефіцит власного інформаційного розмаїття (відповідно до закону Ешбі) буде намагатися максимально обмежувати розмаїття суспільства. Це проявляється у встановленню тоталітарних режимів, впровадження жорстких адміністративних і регуляторних обмежень. Така стратегія не сприяє стійкому розвитку МСС.

По-третє, інститут СД завдяки розширенню інформаційного розмаїття (через координацію зусиль та інформаційного обміну між соціальними партерами) зменшуючи соціальну ентропію, сприяє керуючій підсистемі (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування), приймати оптимальні рішення (забезпечувати вихід на виграшний аттрактор);

По-четверте, СД активно впливає на об'єкт СР – господарство, через координацію, зростання довіри та вкладання угод знижуючи трансакційні витрати суб'єктів господарювання;

По-п'яте, інститут СД є ефективним за таких умов: 1) наявності самоорганізованого громадянського суспільства з широким спектром громадських організацій, які відстоюють інтереси різних соціальних груп; 2) наявності достатньо високого рівня соціального капіталу у суспільстві, що забезпечує високий рівень довіри між соціальними партнерами; 3) наявності культури СД, що передбачає повагу суб'єктів до правил і регламентних норм в переговорному процесі.

Література:

1. Садеков А. А. Предпринимательство и устойчивое развитие / Донецкий гос. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского. – Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2002. – С. 21.
2. Эшби У. Р. Введение в кибернетику. – М. : КомКнига, 2005.
3. Хищенко В. Е. Самоорганизация: элементы теории и социальные приложения. – М. : КомКнига, 2005. – С. 154.
4. Урсол А. Д. Устойчивое развитие и безопасность: будущее России в глобально-экологическом ракурсе // Устойчивое развитие. Информационный сборник. — М. : ВИНТИ, 1998. — Вып. 2. — С. 64

5. *Степнин В. С.* Наука. Новейший философский словарь. – Минск, 1999. – С. 459.
6. *Моисеев Н. Н.* Современный рационализм. Раздел «Управляемое и направляемое развитие». – М., 1996. – С. 320–327.
7. *Тихонов А. В.* Социология управления / Издание 2-е. – М. : Канон, 2007. – 472 с.
8. *Бранский В. П., Пожарский С. Д.* Синергетическая философия истории. – СПб., 2009. – 311 с.
9. *Жуков В., Скуратівський В.* Соціальне партнерство в Україні: Навч. посіб. – К. : Українська академія державного управління при Президентові України, 2000. – С. 10.

УДК 172. 1: 304. 44

Казаков М. А.,

канд. филос. наук, Национальный технический университет Украины
«КПИ им. Игоря Сикорского»

АНАЛИТИЧЕСКИЙ ПОХОД В ФИЛОСОФИИ УПРАВЛЕНИЯ

Философская мысль, начиная с «Законов» Платона, заканчивая «Теорией справедливости» Дж. Ролза и концепцией «биополитики» М. Фуко, подготовила все основания для перехода от частных аспектов социальной жизни к общему философскому пониманию социального как целого, его определения и, соответственно, формирования методов (путей) воздействия на социальное, того, что принято именовать «управлением социальными системами». Основной причиной разногласий в подходах к философскому осмыслению управления, на мой взгляд, можно считать отсутствие согласия относительно оснований – согласия относительно природы и сущности феномена социального (или «общества в целом») и процесса управления. В свою очередь, подобное отсутствие понимания вызвано следующими причинами: (1) доминирование историчистского подхода, направленного на осмысление текущего момента и, в связи с этим, неспособность к восхождению